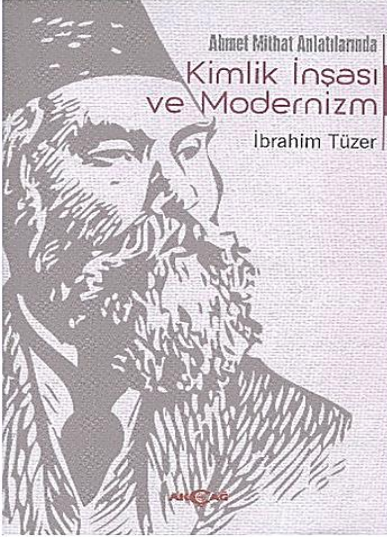

YAYIN TANITIM

İbrahim Tüzer, *Ahmet Mithat Anlatılarında Kimlik İnşası ve Modernizm*, Akçağ Kitapevi: Ankara 2014, 323 s.

Pelin GÖRGÜLÜ*

Doç. Dr. İbrahim Tüzer tarafından kaleme alınan, *Ahmet Mithat Anlatılarında Kimlik İnşası ve Modernizm* adlı eser, 2014’de Akçağ Kitapevi tarafından yayımlanmıştır. İnceleme eseri olarak görebileceğimiz bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Önsöz ile başlayan eser, Ahmet Mithat’a ve onun eserlerine yer verilmesinin nedenlerine değinilmiştir. Bu hususiyet şu şekilde açıklanmıştır:

(...) yazar, özellikle ilk metninin vaka kurgusunda eskiye bağlı kalsa da anlatılarının genelinde, 19. Yüzyıla ait problemleri tahkiyelen-

dirmiş ve bunları okurlarının alışık olduğu tarzda ‘anlatma’ yoluna gitmiştir. İşin aslı ise ‘eski’ ile ‘yeni’ arasında nerede duracağına dair bilinç geliştirmek ve yeni bir kimlik inşa etmek üzere olan toplumun yanlış yollara sapmamasıdır. Ahmet Mithat Efendi’nin anlatı evreninde merkeze yerleştirdiği bu esas, eğitim, ahlak, sanat, ekonomi, gündelik hayat, toplumsal düzen ve daha birçok unsur üzerinden ‘yenileşen’ bir topluma, kimlik kargaşasına düşmemesi adına anlatılmış ve okur bu yolda eğitime çalışmıştır. (s. 12)

Önsöz’den sonra Giriş bölümü karşımıza çıkmaktadır. Giriş, iki ana başlıkla oluşturulmuştur. Aydınlanma Felsefesi’nden İmparatorluğun Durumuna “Osmanlı Kimliği” ve “Bir Kimlik İnşa Süreci” ve “yeni insan”ın hususiyetleri. Belirtilen ilk başlıkta, on dokuzuncu asrın insanlık tarihi açısından önemine değinilmiştir. Rasyonalizm ve hümanizmin mo-

* Gazi Üni Yeni Türk Edebiyatı doktora ögr. pelingorgulu@gmail.com

dernleşmenin gelişmesinde ne gibi rolleri olduğu, bu akımların işlevlerinin neler olduğu hakkında çıkarımlar yapılmıştır. (s. 19) Devamında, Osmanlı Devleti'nin bu gelişmeler ve modernleşme hareketlerine geciktirdiği, bunun nedeni olarak ise matbaanın geç kurulması olduğu vurgulanmıştır. Tüzer, bunu Ramazan Korkmaz'dan yaptığı bir alıntıyla belirtmiştir: “yaklaşık 400 yıllık mutlak bir dünya hâkimiyetinin oluşturduğu aşırı kendine güven duygusudur.(s. 21-22). Bu güven, Osmanlı'nın birçok alanda geri kalmasına sebebiyet vermiştir. Tüzer'e göre bu geri kalmışlık fark edildiğinde, devlette sendrom denilebilecek travmaya yol açmıştır. (s. 22) Yine Tüzer'e göre, ulus, millet, ırk kavramını ortaya çıkaran, bu farkındalığı yaratan, tohumlarını eken Fransız İhtilâli, Osmanlı kimliğini sarsmış, devlete güven duygusunu zedelemiştir.19.yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin himayesi altındaki farklı etnik unsurların kendi kimliklerini tespit etmesiyle çöküş sürecini fark etmesiyle ve buna ne kadar çabalarsa çabalasın alınan önlemlerin yeterli olmadığını ve siyasi gerçeklerle yüzleşmesi gerektiğini anlamasıyla geçmiştir.(s. 23-24-25)

“Bir Kimlik İnşa Süreci” ve “Yeni İnsanın Hususiyetleri” adlı başlıkta Osmanlı Devleti, Tanzimat ve Islahat döneminde zor süreçler geçirmiş olsa da, Batı kültür ve medeniyetini anlama yolunda büyük aşamalardan geçirdiği anlatılmaktadır. (s. 26-27) Tüzer, bu bölümde, modernleşmenin, kişilerin bilinci üzerinden yeni bir kimlik inşasının gözlemlenebildiğini belirtmiştir. Tanzimat'la beraberinde gelen yenileşmenin her türlü değişimini, olumlu ve olumsuz özelliklerini dönemin önde gelen aydınların çalışmalarıyla, edebi metinler üzerinden örneklerle okuyucularının takip edip, fark etmesinin de mümkün olduğunu savunmuştur. Yazar bu noktada Akif Paşa'nın Aden Kasidesi'ni devrin insanlarının psikolojik durumunu vermesi bakımından önemsemiştir. Bunu, şu cümlelerle açıklığa kavuşturmuştur:

69 beyitten oluşan kasidesinde, şahsi ihtiraslarından toplumsal zedelenmişliklere, kendini yenileyememiş olan kurumlardan İslâm tasavvufunun sahicilikten uzağa atılmış olmasına değin, birçok hususa, yokluk kavramı etrafında dikkat çeken Akif Paşa, Osmanlı'nın son döneminde aklın geri plana itilmiş kaybolan eleştirel bakış, dolayısıyla esaslı bir medeniyet eleştirisi de yapmış olur. (s. 30)

Kitapta bölümler rakamlandırılmış olup, her bölümde farklı bir başlık karşımıza çıkmaktadır. İlk bölümün başlığı; “Merak ile Kazılan Temel ya da Anlatı Dünyasından Topluma Sesleniş: Merhaba Ey Karı”dır. Bu bölümün ayrıca üç başlığı daha vardır. Bunlardan ilki, “Top-

lumsal Değişimden Bireysel Yenileşme'ye Algı Düzeyi: Merak ile Adlandırılan Duygu”dur. İbrahim Tüzer’e göre:

Merak etme, öğrenme, gayret etme ve etrafındaki insanları aydınlatma gibi hususi özellikleriyle hayatı’ ‘herkese sunulan verili imkanların uzağında bireysel seçimleriyle karşılama eğiliminde olan Ahmet Mithat, Batılılaşma sürecinde öznelliğinin, kimliğine dair aslı unsurların yok olup gitmesine izin vermez. (s. 56-57)

Böylelikle Ahmet Mithat Efendi, merak unsuruyla hareket etmiş olması bakımından, çağdaşlarından daha farklı bir konuma yükselmiştir. Tüzer, Ahmet Mithat’ın merak duygusuna sahip olmasını çeşitli eserlerinden ve biyografisinden tespit etmeye çalışmıştır.

“Yazarın Okura Daveti: Merhaba Ey Karı”, isimli başlık, bu bölümün ikinci ana bölümüdür. Bu bölümde Ahmet Mithat’ın *Karı Koca Masalı, Yeryüzünde Bir Melek* gibi eserlerinden alıntı yapılarak, kişi merkezli anlatım tekniği belirtilmeye çalışılmıştır. A. Mithat, “Merhaba ey kari” diye okuyucularına seslenerek, okuru eserlerinin merkezine yerleştirmiştir. (s. 58)

Üçüncü bölüm Ahmet Mithat Efendi’nin Merak Ettikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. A. Mithat’ın Batı medeniyetinin hangi unsurlarını eserlerine yansıttığını, bu medeniyeti nasıl algıladığını tespit etmiştir. Tüzer’e göre, Ahmet Mithat, siyasi değişikliklere değil, bireylerin eğitim süzgecinden geçirilerek Batı ilmini ve yöntemini Osmanlı toplumunda tahsis etmekle modernleşme olabileceğini savunmuştur.

“*Mukayese Alanı Üzerinden Yapılan Teşhis: Yanlış Batılılaşma Yahut Kimlik Kargaşası*” başlığı ile kitabın ikinci bölümü görülmektedir. Ahmet Mithat’ın içinde yaşadığı toplumun büyük bir kesiminde görülen yanlış Batılılaşma ve bu yanlışlığın getirdiği kimlik ve kültür karmaşası açıklanmıştır. Bu karmaşanın tespiti net olarak “teşhis” edilmiştir. Yapılan teşhis mukayeselerle Ahmet Mithat’ın eserlerindeki kurgu ve anlatım öğelerinin incelenmesiyle de belirtilmeye çalışılmış, Batı ve Doğu medeniyetleri arasında sıkışmış toplumun bilinçlenmesi esas alınmıştır. Tüzer’in, Ahmet Mithat’ın romanlarındaki merkezi kişi, karakter ve tiplerden yararlanarak, kimlik ve kültür inşa sürecindeki okurların, romanlarındaki bu kişileri dikkate almaya sağlamasına ve bu vesileyle bilinçlenmesine yardımcı olmayı amaçlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde anlatılanların kanıtlanması amacıyla Ahmet Mithat’ın Felatun Bey’le Rakım Efendi romanındaki anlatım kurgusundan ve olay örgüsünden yararlanmıştır.

“Kitabın Doğu’dan Batı’ya ‘Bir Sentez’ olarak İnşa Edilen Kimlik: ‘Yeni İnsan’ adlı son bölümünde, diğer bölümlerde anlatılan Batılılaşmanın okuyucuda bıraktığı bilgi birikiminden hareketle, oluşan “yeni insan” profili açıklanmıştır. Merak ve öğrenme isteğiyle kimlik inşasını şekillendirmeye çalışan Ahmet Mithat Efendi, “alafrangalaşma”, kimlik kargaşası” gibi sorunsalları eserlerinin merkezine yerleştirerek ideal olanı açıklamış, bunun o şekilde olması gerektiğini “teklif” etmiştir. Tüzer, Ahmet Mithat’ın yaklaşımını gelecek nesiller için örnek teşkil ettiğini ileri sürer. Yeniliğin, bir diğer adıyla modernitenin gelecekte kimlik inşasında önemli bir araç olarak görüldüğünü belirtir.

Kitabın “Sonsöz” bölümünde Tüzer, çalışması genel bir değerlendirmede bulunmuş, Önsöz’de yazdıklarıyla tekrara düşmemek adına Ahmet Mithat ile ilgili genel bir çerçeve çizmeye çalışmıştır. Postmodern roman tekniklerinin o dönemde kullanılması Tüzer’e göre yazarın büyük başarısıdır ve kendi kurgusunu ince eleyip sık dokumuştur. Böylelikle Tanzimat dönemi ve Ahmet Mithat Efendi ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Kaynakça’ da ise çalışma boyunca eserin oluşmasına destek olmuş kaynaklar dipnotlarda yer aldıktan sonra, kitabın son bölümünde yer almıştır. Eserin Ahmet Mithat üzerine yapılan nice çalışmadan farklı olacağı görülmektedir.